

УДК 631.115.1:631.1

Гарбар В.В.
науковий співробітник
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»

АКТИВІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ТА ЇХ СТАЛИЙ РОЗВИТОК

ACTIVATION OF ACTIVITY FARM ENTERPRISE AND THEIR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено основні принципи, спонукальні фактори та мотиви активізації діяльності фермерських господарств. Основну увагу зацікавлено на розробленні кластерної моделі розвитку фермерських господарств Черкаської області в напрямі виробництва продукції садівництва для досягнення ними стану сталого розвитку.

Ключові слова: фермерське господарство, активізація діяльності, спеціалізація, інновації, кластерна модель.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены основные принципы, побудительные факторы и мотивы активизации деятельности фермерских хозяйств. Основное внимание обращено на разработку кластерной модели развития фермерских хозяйств Черкасской области в направлении производства продукции садоводства для достижения ими состояния устойчивого развития.

Ключевые слова: фермерское хозяйство, активизация деятельности, специализация, инновации, кластерная модель.

ANNOTATION

In the article the basic principles push factors and motives activation of activity farm enterprise. The main attention is focused on the development of cluster model of development farm enterprise in Cherkassy region in the direction of manufacturing products of gardening achieve the state of sustainable development.

Keywords: farm enterprise, activation of activity, specialization, innovations, cluster model.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Важливою формою господарювання на селі, яка забезпечує належний рівень організації виробництва, дбайливе ставлення до використання землі, інших ресурсів, майнових об'єктів і праці, а також оптимальну впорядкованість території, є фермерське господарство. В умовах багатуокладної економіки ця форма господарювання повинна досліджуватись не як альтернатива великим агрохолдингам, а як їх об'єктивно необхідне доповнення, що дозволить більш повно розкрити потенційні можливості сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі. Тому доцільним є організаційно-економічне зміцнення фермерських господарств шляхом підвищення кваліфікаційного рівня фермерів, налагодження сталих партнерських зв'язків, розвиток обслуговуючої кооперації, а також оптимізація площ землекористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значний внесок у дослідження проблемних питань становлення, функціонування та розвитку фермерських господарств в Україні в умовах інтеграції аграрного виробництва зробили: М.М. Жибак [1], В.О. Іванченко [2], М.І. Кісіль

[2], К.О. Прокопенко [3], В.В. Харченко [5], Н.І. Шаціло [6] та інші дослідники. Водночас питання активізації діяльності фермерських господарств з метою забезпечення їх сталого розвитку вивчені недостатньо, що обумовило вибір теми дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо активізації діяльності фермерських господарств з метою забезпечення їх сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу досліджень.

У процесі своєї діяльності фермерські господарства стають учасниками конкурентної боротьби за споживача і можливість їх виживання залежить від здатності ефективно та в комплексі використовувати всі свої переваги над конкурентами. Тому забезпечення сталого розвитку фермерських господарств вимагає розробки відповідних заходів, які дозволили б їм пристосуватись до змін сучасного ринкового середовища та посилення конкурентних позицій.

Сталий розвиток фермерських господарств слід розглядати як процес відтворення їх виробництва, ресурсів, капіталу та економічних відносин, що у тривалому періоді забезпечує конкурентоздатність їхньої продукції, активну операційну, інвестиційну та інші види діяльності, а також досягнення умов ефективності. Виходячи з вищезазначеного, основною метою забезпечення сталого розвитку фермерського господарства у перспективі має бути вирішення невідкладних стратегічних завдань господарства з мінімальними витратами залучених для цього ресурсів.

Функціонування фермерських господарств зумовлене тим, що сьогодні більшість працездатного населення сільської місцевості надає перевагу саме цій формі підприємницької діяльності і виявляє бажання в ній працювати. Фермерами, як правило, стають люди, які добре ознайомлені з технологією і організацією всієї номенклатури сільськогосподарського виробництва. Проте цих знань і досвіду для фермера, самостійного виробника в умовах ринкових відносин, недостатньо. Потрібно оволодіти методами, стилем незалежного підприємця, наполегливо пізнавати закони ринку, знати свої права, орієнтуватись у законах [1]. Тому від активізації підприємницької діяльності, яка

можлива при дотриманні певних принципів, спонукальних факторів та мотивів, у стратегічній перспективі залежатиме забезпечення динамічного розвитку фермерських господарств.

Відповідно до досліджень авторського колективу Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», основними принципами активізації підприємницької діяльності мають бути: забезпечення державою правової та економічної рівності суб'єктів підприємницької діяльності та особистих селянських господарств; забезпечення розвитку орендних відносин на майно і землю, створення передумов для конкуренції та подолання монополізму; формування інтегрованих агропромислових структур на основі поєднання інтересів підприємств різних галузей; розвиток внутрішньогосподарських економічних відносин на основі соціального капіталу; підтримка обслуговуючих кооперативів як форми доступу малих товаровиробників до ринків збуту продукції та засобів виробництва [4].

До факторів, що спонукають активізувати підприємницьку діяльність в аграрній сфері, належать: необхідність гарантування продовольчої безпеки як форми доступності продуктів харчування усім верствам населення; надскладна демографічна ситуація на селі, що негативно впливає на наявність суб'єктного складу підприємництва, наявність робочої сили та активність внутрішнього ринку; критичний стан об'єктів соціальної інфраструктури на селі.

Серед шляхів активізації діяльності фермерських господарств важливе місце займає мотиваційний механізм управління трудовою поведінкою. Особисті мотиви активізації підприємницької діяльності керівників фермерських господарств полягають у: поліпшенні матеріального становища сім'ї, розширенні матеріальних та фінансових ресурсів духовного розвитку; самореалізації у заздальгідь відомих, психологічно комфортних умовах сільського соціуму; бажання реалізувати переваги щодо знань рідної місцевості, природного середовища та особистісної підтримки.

Вибір виробничого напрямку і спеціалізації фермерських господарств повинен оцінюватися з урахуванням переваг ведення найбільш ефективних галузей та їх сумісності, пристосованості до місцевих природно-кліматичних умов та найменшого ризику здійснення господарської діяльності.

Фермерські господарства Черкаської області переважно спеціалізуються на вирощуванні продукції рослинництва. Значна частина угідь зайнята під зерновими та зернобобовими культурами – 60-70%, основними серед яких є кукурудза на зерно та озима пшениця. Також швидко збільшуються площі під соняшник, що не дивно, оскільки ця культура нині перебуває у досить привабливій ціновій категорії щодо реалізації відповідного продукту, хоча й таке нарощування може негативно позначитись на якості

сільськогосподарських угідь за умов їх постійного використання без зміни попередника.

Важливим напрямом активізації діяльності фермерських господарств Черкаської області має бути оптимізація структури посівних площ, насичених технічними культурами та запровадження ефективних технологій вирощування цих культур. Завдяки цьому фермерські господарства зможуть збільшити обсяги прибутків і підвищити рівень рентабельності виробництва. Найбільш перспективними для вирощування у фермерських господарствах Черкаської області культурами є озима пшениця, ячмінь, цукрові буряки, соняшник та овочі відкритого ґрунту.

Нині за обсягами валової продукції аграрного комплексу Черкаська область впевнено тримає провідні позиції серед інших областей України та робить вагомий внесок у формування продовольчої безпеки держави. За обсягом валової сільськогосподарської продукції вона посідає перше місце серед регіонів України і виробляє 6,2% від загальнодержавного обсягу, хоча використовує лише 3,5% площ сільськогосподарських угідь.

Використання інновацій у перспективі дозволить фермерським господарствам впровадити в господарську практику результати досліджень і розробок у вигляді нових сортів рослин, порід та видів тварин і птиці, нових або поліпшених продуктів харчування, матеріалів, новітніх технологій у рослинництві, тваринництві й переробній промисловості, нових добрив і засобів захисту рослин та тварин, нових методів профілактики й лікування худоби і птиці, нових форм організації й управління різними сферами економіки, що дають змогу підвищити ефективність аграрного виробництва.

Динамічність суспільного розвитку, непередбачуваність його соціальних і економічних процесів призводить до «старіння» одержаної фермером інформації та недостатності набутих ним знань, що може негативно впливати на конкурентоспроможність його господарства. Тому важливою формою обслуговування фермерських господарств є професійні програми підвищення кваліфікації на базі наукових установ та навчальних закладів.

Керівники фермерських господарств повинні вміти правильно підготувати документи для отримання державної підтримки через механізм компенсації частки витрат на будівництво тваринницьких ферм та інших потужностей, придбання нової сільськогосподарської техніки, пільгового кредитування та лізингу. Також фермерам слід використовувати можливості підвищення свого рівня знань на різноманітних сільськогосподарських виставках.

У стратегічній перспективі фермерські господарства Черкаської області мають потенційні можливості посісти одне з провідних місць у розвитку садівництва, зокрема за участю наукових центрів Уманського та Городищенського осередків. Враховуючи зазначене, на прикладі

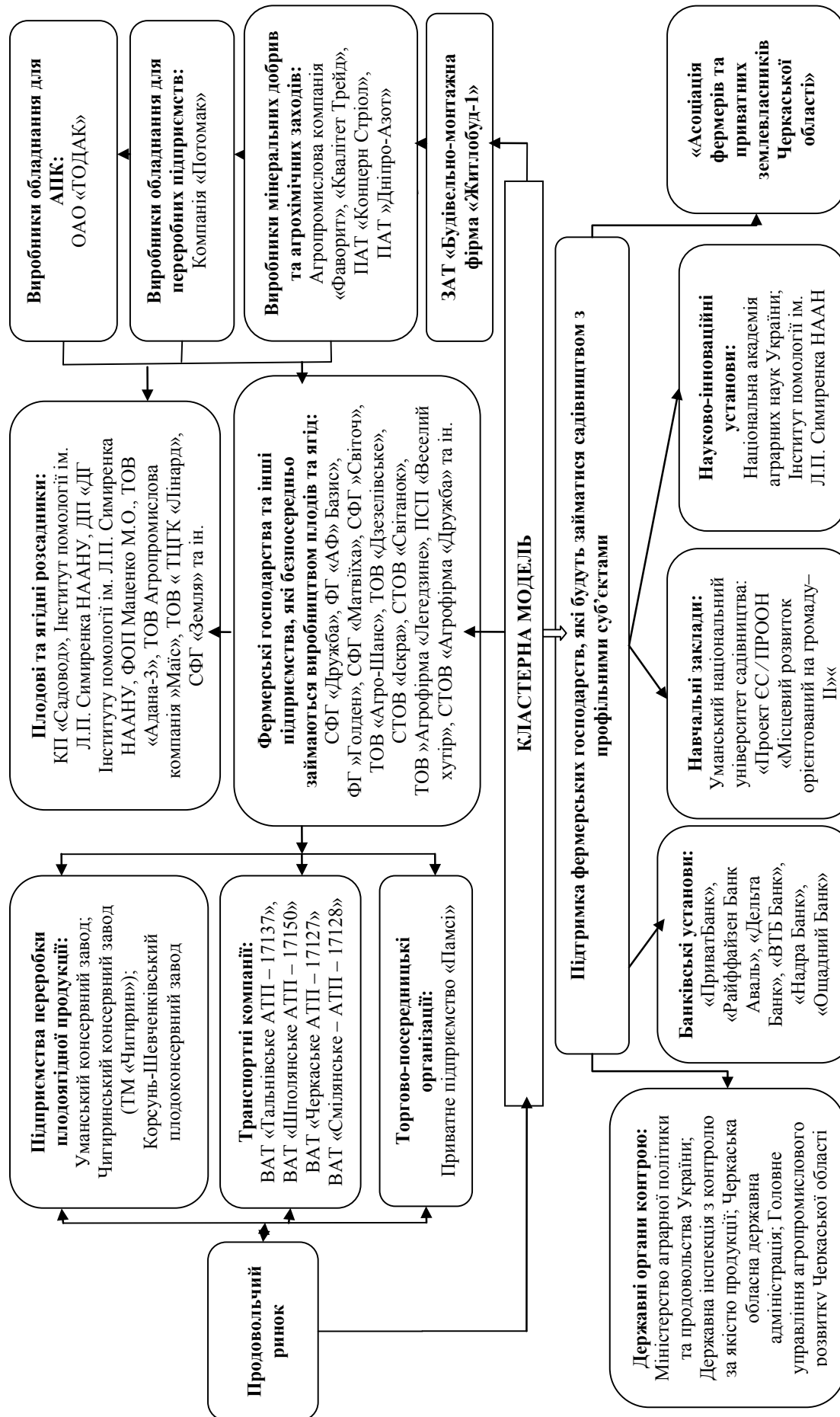

Рис. 1. Кластерна модель для фермерських господарств плодючої продукції на прикладі Черкаської області

Джерело: авторська розробка

Черкаської області розроблено кластерну модель розвитку фермерських господарств у напрямі виробництва продукції садівництва (рис. 1).

Основними учасниками розробленого плодючого кластера Черкаської області є фермерські господарства, переробні підприємства, підприємства-постачальники матеріально-технічних ресурсів, сервісні структури з надання послуг, збутові організації, банки, науково-інноваційні установи, навчально-наукові заклади з підготовки, перепідготовки кадрів та підвищення кваліфікації, державні структури. Ядро кластера можуть утворювати фермерські господарства та інші сільськогосподарські підприємства, здатні виробляти якісну плодючу продукцію, або продукцію переробки, що є лідерами на ринку, і можуть підвищувати рівень конкурентоспроможності своєї продукції у довгостроковій перспективі.

Навколо ядра слід формувати кластероутворюючий блок, що охоплює внутрішні і зовнішні блоки інфраструктури. Перший блок інфраструктури кластера утворюють підприємства та організації, які сприяють виробництву плодючої продукції і постачають техніку, засоби захисту рослин і добрива, а також транспортні організації, торгово-посередницькі та інші організації. Блок зовнішньої інфраструктури складається з підприємств та організацій, що сприяють розвитку кластера.

Для забезпечення сталого розвитку фермерським господарствам доцільно формувати кластерні структури з урахуванням ринкового попиту на кінцеву продукцію із залученням капіталу на виробництво та збут сільськогосподарської продукції, її заготівлю, зберігання, переробку та реалізацію, відповідно до авторських пропозицій, обґрунтованих на прикладі регіонального садівничого кластера.

Враховуючи особливості функціонування аграрного сектору економіки, забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, зокрема і фермерських господарств, значно залежить від державної підтримки.

З метою удосконалення механізму державної фінансової підтримки фермерським господарствам необхідно збільшити її обсяги до рівня, що в коротко- та середньостроковій перспективі сприятиме підвищенню їх конкурентоздатності

продукції, а в довгостроковому періоді досягне рівня розвинених країн.

Висновки. Забезпечення ефективної діяльності фермерських господарств у довгостроковій перспективі поряд з підвищенням їх конкурентоспроможності значною мірою визначається рівнем активності фермерських господарств, яким слід долучатись до співпраці з науководослідними установами, інвестувати в інтелектуальний капітал, використовувати можливості підвищення свого рівня знань та навичок. Інноваційна діяльність власників фермерських господарств у перспективі дозволить їм впровадити в господарську практику результати досліджень і розробок у вигляді нових сортів рослин, порід та видів тварин і птиці, новітніх технологій.

Формування садівничого кластеру дасть можливість вирішити проблему забезпечення населення Черкаської області якісною плодючою продукцією і формувати експортний потенціал.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жибак М.М. Стан та шляхи удосконалення функціонування фермерських господарств регіону [Електронний ресурс] / М.М. Жибак. – Режим доступу: www.khntusg.com.ua/files/sbornik/.../04.pdf.
2. Кісіль М.І. Теоретико-методологічні та практичні аспекти формування ефективності інвестицій фермерських господарств / М. І. Кісіль, В.О. Іванченко // Економіка АПК. – 2012. – № 7. – С. 55–62.
3. Кропивко М.Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 3–13.
4. Стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 року / [Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, В.М. Заяць та ін.]; за ред. М.Й. Маліка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 50 с.
5. Харченко В.В. Сталий економічний розвиток аграрної підприємницької діяльності / В.В. Харченко // Наук. вісн. НУБіПУ. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». – 2011. – Вип. 168, ч. 1. – С. 116–119.
6. Шаціло Н.І. Методичні підходи до оцінки ефективності сільськогосподарського виробництва в контексті забезпечення його сталого розвитку / Н.І. Шаціло // Наук. вісн. НУБіПУ. Серія «Економіка, аграрний менеджмент та бізнес». – 2010. – Вип. 154, ч. 1. – С. 349–355.